

Co to je filosofie a jaké je její poslání [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 8. 12. 1993

◆ lecture, Czech, origin: 8. 12. 1993

Co to je filosofie a jaké je její poslání [1993]

8. 12. 1993

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

Směr toku času je opačný než směr toku událostí, událostního dění. To je věc docela nesamozřejmá. Byl bych rád, kdybyste si to uvědomili, to jest, já vás nenuťím, abyste to přijali, jenom to musíte vědět, musíte to umět nějak zhodnotit, také odůvodnit, eventuálně říci důvody, proč ne, když potom na to přijde řeč. Já jsem se s tím nikde nesetkal, takže upozorňuji, že mně se to zdá úplně jasné, ale možná mnoha lidem se to nezdá jasné. Čili není to žádná samozřejmost, zejména pro vás to nebude samozřejmost, musíte se naučit se tak na to dívat, abyste se uměli na to dívat pohledem jiného filozofa. To je způsob, jak se s tím vyrovnat, aniž byste to přijali za své, za svou pozici.

Jinak je jasné, že všechny naše návyky tomuto pohledu brání, protože je nezvyklý. Ale když se tedy navykne dívat se na to z té nové perspektivy, tak tím ještě zdaleka není všechno vyřízeno a odbyto. Dokonce zdaleka ne všechno rozhodující. To rozhodující teprve přijde. Onen nový pohled nemůže zůstat izolovanou záležitostí, kterou bychom mohli přiložit, přibrat k tomu, co jsme až dosud v hlavě nosili, co víme, co si myslíme a podobně. Ale musíme se zejména tázat, jaké jsou důsledky tohoto nového pohledu jednak pro tu nejužší, nejbližší tematiku a jednak pro daleko širší až nejširší kontexty. Nezbyvá než tyto souvislosti důkladně prozkoumat. To tady samozřejmě důkladně nemůžeme dělat, protože by to patřilo do jiného ročníku, ale musíme vědět, že taková věc je nezbytná. Není to jen tak přijít na nějakou zajímavost a teď ji prostě jenom přidat k tomu, co si jinak myslíme. To je eklekticismus. Jestliže se přijde na něco takového, co jinde se nenajde, no tak pak musíme prověřit všechno, co si zatím myslíme, jakou to má souvislost s tímto novým pohledem a můžeme-li trvat na tom novém pohledu, nebo naopak máme-li důvody, proč to musíme zamítnout jako nápad, který sice vypadal slibně, ale vlastně se ukázal jako dosti špatný. To je otázka výzkumu.

Jestliže jsme v posledním kurzu považovali za nutné chápat onen čas, který přichází z budoucnosti, za samostatnou svébytnou skutečnost, kterou nemůžeme odvozovat z událostního dění, zejména pak ne z minulosti, z toho, co už se stalo, pak nám nezbyvá, než od tohoto přicházejícího času důsledně odlišovat čas toho dění. A teď potřebujeme dvě slova. Čas, který přichází z budoucnosti a mizí v minulosti, a potom potřebujeme čas toho dění, které jde vlastně opačně. Ale tento čas, to není čas, nýbrž to je to časování. To je aktivní časování té události. Čili budeme tomu říkat časování. Tím si umožníme, já jsem možná tady zmiňoval, že můj učitel tady na fakultě J. B. Kozák občas říkal, že to není nic než reálné heterogenní dění. Tedy toto reálné heterogenní dění, já ten termín nepřebírám, ale jenom na to vzpomínám, toto reálné heterogenní dění má svůj čas. To je třeba čas biologický nebo čas psychologický, jak jsme to zmiňovali na začátku. A ten pochopitelně jde tím směrem, jako se vyvíjí, jak se šine ta událost.

Když tedy rozdělíme nebo rozlišíme ten čas a časování, jestli to znamená dvojí čas, tak si umožníme potom nejenom uznávat ty fenomény psychologického nebo biologického času, ale umožnit si náhled, nebo tím si umožníme, že nahlédneme, co tyto konkrétní časy neboli toto časování, konkrétní časování, případy časování určitého typu, které je vždycky svázáno s určitou konkrétní událostí, s určitým konkrétním událostním děním, co toto časování umožňuje a zakládá. To by nebylo možné, kdyby nebylo toho přicházejícího času.

A my se tady pokusíme aplikovat jednu dvojici termínů, kterou užívá Toynbee, anglický historik Arnold Toynbee, v přístupu ke starým civilizacím. Mluvil jsem o tom? Nemluvil. Tak u toho se zdržím trošičku déle. Toynbee je původně anglický historik, který působil velkou část své vysokoškolské kariéry, nebo velkou část možná ne, většinu, působil ve Spojených státech. Má něco společného s

jiným slavným německým historikem, který má náběhy téhož typu. Liší se od něho tím, že se zabývá velkými civilizacemi, minulými, starými civilizacemi i minulostí. Prostě je to historik civilizací. A napsal mnohasvazkové dílo, které se jmenuje *Study of History*, a to bylo po válce neobyčejně slavné. Dneska se o tom méně mluví a to prostě proto, že už zase jiní lidé napsali zase další svazky a tak dále, ale je u něho něco filozoficky zajímavého, je toho víc.

Mimochodem ty filozoficky zajímavé partie, ty obecně a filozoficky zajímavé partie byly zpracovány do jakýchsi digestových svazků, takže z těch prvních třech svazků *Study of History* vznikl jeden svazek. Ten byl po válce v mání, já jsem ho měl v ruce. Na tom také byla řada studií, vycházelo o tom, já dneska nevím, jak to teď vypadá, jestli se tím Američané zabývají, nebo Angličané. Angličané asi ne, těch dvou historiků si moc nevážili. Toynbee ukazuje v těch svých studiích, že v řadě civilizací, zejména v těch středních rozměrů, občas dochází k takovým zvláštním, velmi rychlým zvrátům. Jednak ty zvraty jsou někde hned na začátku, že to vlastně žádná pořádná civilizace není. Je to jenom společnost jako jiné a nic moc, a najednou během jedné dvou generací se stane jakýmsi obrovským centrem, které gravitační silou působí na široké okolí a vzniká tam pozoruhodná kultura, pozoruhodná civilizace. A jindy zas velmi známá, dlouho trvající civilizace se najednou rozpadne. Zase během krátké doby jedné nebo několika generací. Všimá si takových událostí, které nelze vyložit tím, že prostě nějaká jiná civilizace podnikla válečnou výpravu a zničila tuto říši, nebo přišlo zemětřesení nebo nějaké obrovské záplavy nebo já nevím co a tím došlo k likvidaci té říše, nýbrž k takovéhle události došlo bez těch vnějších zásahů, bez vnějších otřesů, otřesů přicházejících zvenčí.

Toynbee tam říká, že v takových případech je potřeba si klást otázku – tady vidíte, jak to je historik myslící úplně jinak než historici u nás, kteří navazují na tu gollovskou školu a de facto na Rankeho a takových, není to historický pozitivismus – Toynbee říká, že je potřeba si postavit otázku, co v té době, kdy k tomu zvratu došlo, co bylo před tou společností, před tou civilizací, co se otvíralo jako výzva a jak ta civilizace na to odpověděla. Čili je potřeba se pokusit to chápat v těchto kategoriích: výzvy a odpovědi. Challenge and response.

Pochopitelně teď už vykládám to, jak s tím budeme pracovat dál. My vidíme tu challenge, tu výzvu, i tehdy, kdy ta civilizace ji neviděla nebo kdy ji viděla špatně. My dnes rozumíme víc té minulosti, poněvadž o ní víme víc než ti současníci. To platí ostatně i o našich dějinách. My dodnes nevíme, co se to vlastně stalo od nějakého toho 82., 85. roku. Co se to vlastně tady stalo ve střední a východní Evropě až po Ural, eventuálně i za to, ale tam ty události nenabýly původně žádné dynamiky, ta dynamika se vlastně týkala jenom té Evropy po Ural. To rozhodující se stalo tam.

My vlastně nevíme, co se stalo. My dokonce ani to vědět nemůžeme. A to zas ne jenom proto, že nemáme dost informací. My nevíme spoustu věcí, ale na to jsou lidé zvlášť upjatí, že nevědí, kdo dal rozkaz k tomuhle a kdo onomu a kdo vlastně připravoval tady nějakou tu šarádu na Národní třídě a co se tím sledovalo. Pořád se hledá nějaká menší skupina lidí, kteří to všechno tahali za drátky. Takhle to nikdy v historii nebývá. Samozřejmě lidí, kteří s tím tahali za drátky, je mnoho, jenomže zároveň sami jsou na drátcích a zatahají za ně jiní, takže ono to je, jak se říká, propojené. To není tento problém. Problém je ten, že ono se to vlastně ještě nerozhodlo, co to bylo. To, co se stalo, se teprve ještě teď dokonává, a to v tom smyslu, že my na to určitým způsobem navazujeme. Tedy my, někdo. Někdo navazuje víc, někdo méně, někdo se chopil aktivity, ten druhý stojí opodál. A na tom všem bude záležet.

Všimněte si, že ta první atmosféra byla úplně odlišná od té atmosféry dnešní. Naprostá většina lidí, kteří byli u toho, a to zejména v Praze a potom jak se rozjeli do těch větších měst a městeček, si stále představovali budoucí úkoly a budoucí odvíjení událostí pod vlivem těch dosavadních tradic, které nyní se ukazují jako naprosto odložené, naprosto zavržené. To, co vypadalo a bylo nazýváno revolucí,

vypadalo jako revoluce, i když i to bylo přehnané, protože de facto šlo o jakýsi zvláštní proces, také proto, že byla téměř jistota, že se to obejde bez jakékoli intervence. A zejména ta moc nebo ta skupina, ta vrstva, která byla u moci, si nemohla být nejenom jista, ale dokonce opačně byla si jista, že se jí pomoci nedostane. A nemohla se o nic opřít.

Charakteristikou té situace v těch 70. a 80. letech bylo to, že dokonce ani partaj, ani ta strana neměla žádný vliv na politiku tady. To je chybná představa, že lidé, kteří byli v té partaji, měli možnost nějakého vlivu. Jediná možnost byla, že z ní vystoupí, ale tím se zároveň vystavili značnému riziku. Tady jsme fakticky měli jakousi politickou garnituru, která byla naprosto a jednoznačně a výhradně závislá na Moskvě. Čili to nebyla žádná menšina v rámci té menšiny demokraticky ustavená, nýbrž to byly dohlížecí orgány, které se navíc zuřivě do toho vmysleli, takže občas museli být dokonce z té Moskvy přitahováni, aby nešli tak rychle kupředu, jak by rádi byli. Tato situace vyústila do toho, že tito lidé se potom nemohli opřít ani o armádu, ani o policii, ani o vlastní stranu. Nemohli se opřít o nic. Nebo přinejmenším si nebyli jistí. Možná, že by někteří lidé z armády a z policie do toho bývali šli, jenomže většina nechtěla, poněvadž jsou to taky Češi, že. Proč by šli do ztracené věci.

Čili tohleto je jakýsi povrch. Ale co se za tím stalo, to nemůžeme jednak teď odhalit, protože tomu dost ještě nerozumíme, a zejména my nevíme, co se z toho všechno ještě může stát. Jako příklad se vůbec změnila atmosféra, ta se může změnit například ještě znova. Stále není rozhodnuto, v jakém smyslu budeme navazovat na ten 17. listopad. A kdo na něj bude navazovat a kdo se dostane do pozice, že bude sice předstírat, že na něj navazuje, ale už tomu nikdo nebude věřit. Čili tohle se pořád děje a podle toho se potom historikové budou posuzovat, co se to vlastně stalo, až už budou vědět, kam to vedlo. A to my ještě nevíme. Čili to je ta představa historiků, že oni se neradi zabývají současnými dějinami. I když my máme teď v akademii, máme, a to v celém světě jsou, ústavy takzvaných současných dějin, to samozřejmě nikoli skutečné přítomnosti.

To ještě nejsou dějiny, ale třeba se zabývají obdobím po druhé světové válce. To je až do nějakých těch sedmdesátých, osmdesátých let. Tohleto nikdy do historie nepatřilo. Jsem počkal, až budou všechny dokumenty k dispozici a až budou ty jednotlivé monografie sepsány, a pak se dělaly ty souhrnné pohledy a tak podobně.

Takže to je jenom jeden doklad toho, že když se na to dívá takový Toynbee s odstupem několika tisíc let, tak samozřejmě na jedné straně mu spousta věcí není známa, ale na druhé straně zase toho ví mnohem víc, než toho věděli ti lidé v té době. On to formuloval jako metodu: klást si otázku Challenge and Response, výzva a odpověď. Podle mého soudu je to geniální myšlenka. Jednak je to myšlenka, kterou v jisté analogii najdeme u toho Collingwooda, který zařikává něco maličko jiného, že všechno, co v historii se děje, co lidé dělají, je vždycky odpovědí na něco. To říká ten druhý historik, který zůstal v tom stínu. Taky velmi zajímavá postava, *Idea of History* napsal nebo vynikající je jeho autobiografie. To je velmi filozofická záležitost a vybočuje to z tradice té anglosaské filozofie. Proto také tam příliš váhy filozofické nenabyl, je celkem respektován, uznáván jako historik, ale ta filozofie jako nejde v té anglosaské tradici.

Já bych chtěl tuto metodu... Collingwood a Toynbee... Tuhleto metodu můžeme oprostít od té úzké spjatosti s historií, s otázkou dějin, a můžeme ji aplikovat na celou skutečnost. Mně se zdá, že to je velmi lukrativní záležitost, když se o to pokusíme. Tedy v tom případě ten přicházející čas není prázdný, co jsme si říkali, nýbrž je strukturovaný, a zejména se strukturuje mimo jiné tím způsobem, že z té všeobecné budoucnosti se jakoby vydělují jednotlivé prameny. A teď o tom mluvím, jako kdyby to bylo předmětné, ale to právě musíme vědět, že to není předmětné. Jednotlivé prameny, které směřují k jednotlivým buď nepravým celkům, anebo pravým, zejména pravým celkům, to jest k jejich budoucnosti, k tomu, co se týká jejich vlastní budoucnosti.

A v této strukturovanosti, v tomto procesu strukturace se vytvářejí také ty jednotlivé, zase nepředemětné výzvy. A ten vyzvaný musí nějakým způsobem odpovědět. První stupeň odpovědi je, že vůbec tu výzvu zaregistruji. Pochopitelně odpovědí je také, když ji nezaregistruji. To je taky odpověď, moc špatná. Když ji zaregistruji, tak druhá věc je, že se pokusím ji pochopit. Vůbec ji pojmout, porozumět, oč jí jde. Protože zaregistrovat výzvu, to ještě vůbec neznamená, že vím, o co jde. Čili musím to nějakým způsobem pochopit. To mohu pochopit dobře nebo špatně. Když to pochopím špatně, málo platné, výzva jde kolem mě a bezvýsledně. Prostě odpovím také špatně. Nebo můžu ji pochopit správně, porozumím výzvě, a nevím si rady. Nevím, jak bych na to měl odpovědět. Zase špatně. Výzvě rozumím, ale jsem bezradný. Nevím, co dělat.

To jsou různé možnosti, které všechny mají negativní výsledek. Víceméně negativní výsledek. Pak je ta možnost, kdy porozumím správně a najdu správnou odpověď. Co je měřítkem té správnosti, se předem říct nedá. To také je součástí té výzvy. Čili ta výzva je sama sobě normou. A je zároveň normou těch nepravých výzev, které se nám do toho pletou stále. Totiž my, když pochopíme nějakou výzvu špatně, tak se z toho stane nepravá výzva. No a té se zbavíme jedině tak, když ji konfrontujeme se správně pojatými jinými výzvami. To vypadá dosti bláznivě, mně je to jasné, ale je to metoda, která přináší výsledky. Takže přinejmenším bych rád, abyste tomu věnovali náležitou pozornost.

Čas tedy přichází ve formě nepředemětných výzev a to událostní dění je vlastně aktivním způsobem odpovědi na tyto výzvy. Do každé situace – žádná situace není okamžitá, každá situace má dějinný a časový kontext – každá situace má něco v sobě, co zbývá z minulosti, co tam přežívá z minulosti. Pak je tam něco, co se právě děje, a pak tam přichází ta budoucnost. Ta přicházející budoucnost se musí odlišovat od toho, co z minulosti a přítomnosti do té budoucnosti přetrvává, co tam setrvačností ještě bude zasahovat. To není ta pravá budoucnost, je to budoucnost, ale nepravá. Pravá budoucnost je ta, která přichází. Čili i do budoucnosti, do té pravé budoucnosti, ještě stále budou zasahovat ty trendy minulosti, které zasahují teď z minulosti do přítomnosti. Ty budou zasahovat ještě do té příští přítomnosti a my s nimi musíme nějak počítat. Ale budoucnost redukovat na ty trendy z minulosti je hrubá chyba. Metodická chyba, která vede pochopitelně k chybám dalším.

Tedy čas přichází už strukturovaný v podobě nepředemětných výzev. Aktivita, to jest veškeré událostní dění, aktivita těch událostních subjektů, spočívá v odpovídání na tyto výzvy. Čili to, co měl na mysli asi Collingwood, že všechno, co děláme, je odpovědí na něco. To by bylo trošičku posunuté, poněvadž on měl za to, že už to, co je dáno, co je kolem nás, už je samo o sobě výzvou. To je jaksi na jedné straně pochopitelné, na druhé straně by to bylo neomluvitelné u filozofa, protože to je třeba rozlišit. Cokoliv jest, pouze jest, tak nemůže být výzvou. To je okolnost. Výzvou se to stává pro mě, když já to tak budu interpretovat. A tomu interpretování musím předcházet.

Správně nebo špatně jsme v tom odpovídání, o jakém byla řeč. Tím jsem si připravil ještě předpoklad k odpovědi na otázku, kterou jistě máte na mysli, nebo aspoň většina z vás: Proč si vymýšlíme nějaké nepředemětné výzvy? Když docela stačí zůstat u subjektivity. My už jsme tak udělaní, že máme ty geny, jak říká Třeštík, jsme tak udělaní, že si prostě představujeme nějaké struktury budoucnosti. A ony vlastně nepřicházejí.

Po mém soudu jsou tady dva důvody, proč tahle námitka nemůže obstát, poněvadž my jsme si tady prokázali, že ten spád nebo tok času je obrácený než to dění. To znamená, my bychom museli pak ten čas nechat prázdný, což vede k některým důsledkům, které se ukazují jako ne příliš lukrativní, ne příliš produktivní. A druhá věc je ta, že my musíme s podobnou strukturou počítat i na nízkých úrovních, na těch nejnižších úrovních, kde o nějaké subjektivitě, o nějakém vědomí nemůže být řeč. A přesto tam ta struktura je stejná. I na úrovni atomické nebo atomární nebo chemické, molekulární, na úrovni

nejnižších jednobuněčných organismů, na úrovni nejprimitivnějších vícebuněčných a tak dále. Všude tam ta struktura je analogická.

A není tam přítomno vědomí, nýbrž jsou tam jakési reakce, to jest odpovědi na výzvy, kterých si nikdo není vědom, nemůže si je uvědomovat. A přesto jsou tu nějaké reakce. A podle toho potom jsou ty výsledky. My ty výsledky pak vidíme jenom povrchně jako vývoj života, ale ve skutečnosti za tím jsou nespočetné zkoušky a omyly odpovědět na výzvy. Protože v takovéhle situaci nám ta subjektivita nepomůže, protože žádná dešťovka nebo nějaký červ nejsou schopni si vymýšlet výzvy. A protože ta struktura zůstává stejná, myslím si, že i na té nejvyšší úrovni lidské vysvětlovat to všechno, odvysvětlit to, *wegeskamotieren*, jak říkají Němci, tím, že to převedeme na subjektivitu, je prostě nonsens.

Ta subjektivita představuje tu první fázi té odpovědi, to jest, že se pokoušíme pochopit tu výzvu. Zatímco v tom vývoji živých organismů tam o žádném pochopení nemohlo jít, tam prostě šlo o to, jestli se trefím, nebo netrefím. A těch organismů bylo tolik, že vždycky někteří, kteří se netrefili, se ukázali, že jdou cestou nevýhodnou, kdežto ti, kteří se trefili, byli potom předpokladem k dalšímu postupu vývoje. To je ten druhý důvod, proč to odvysvětlit z té subjektivity nelze, protože my to máme před vlastníma očima, máme to takříkajíc objektivováno, i když ten termín není dobrý. Máme to objektivováno v tom faktickém výsledku vývoje živých bytostí.

Tak to jsou ty dva argumenty, které mohou být uvedeny. Ani my na tom nejsme zas o tolik lépe, jak bylo řečeno, než ty dešťovky a podobně, protože také my jsme v situaci, do které jsme postaveni, odkázáni na to, jestli máme jakási tykadla pro ty přicházející výzvy. A ty nemůžeme vyvodit z toho, co máme kolem sebe. Naopak to, co je kolem nás, musí být interpretováno ve světle těch výzev. My si musíme jakoby ty výzvy vymýšlet, přesně řečeno, my se musíme pokoušet je myšlenkově uchopit. Nám to připadá, jako že je vytváříme, když se pokoušíme pochopit situaci. Ale ve skutečnosti musíme předpokládat, že tady je nějaká instance, že tady je nějaký soubor předpokladů jakýchsi, které umožňují a zakládají, aby naše tápání do budoucnosti, tápání do těch různých forem pochopení, interpretací atd., vůbec mohlo mít nějaký smysl.

Předpoklad, že na této úrovni – to je zas další věc, tady potřebujeme tu vysokou úroveň – že na této úrovni se můžeme omezit poukazem na to, že to je naprosto stejné tápání jako u té dešťovky, je trošičku směšné. Člověk už je na jiné úrovni a ten se musí pokoušet nějakým způsobem porozumět těm přicházejícím výzvám. Které jsou nepředmětné. Ty nikde nevidíte. Ty je potřeba pochopit. První jejich zpředmětnění, první jejich uskutečnění je v tom našem pochopení. Čili není to nic proti ničemu, nikdo nemusí proti tomu protestovat. Nikde není řečeno, že to je předem rozhodnuto, není to žádná predeterminace, všechno záleží na tom, jak my na to reagujeme. Není to žádná síla, žádná energie, která hýbe dějinami. Je to určitá konstrukce naše, jak interpretovat, co se to vlastně s námi děje. Jak vůbec pochopit, co se to děje.

Mně se zdá, že odmítnout to znamená odmítnout tu interpretaci vůbec. Prostě bez toho interpretace není možná. Tady zkoumání je otevřené. Ale když to zamítneme, tak jsme určitou cestu zkoumání prostě předem prohlásili za vyloučenou a tím pádem jsme si zavřeli cestu, kdyby náhodou tomu tak bylo. Prostě je to určitá hypotéza, to se ani nedá nazvat teorií, je to hypotéza, která se osvědčila třeba – a ještě někteří historici to kritizují – se osvědčila Toynbeemu, může se osvědčovat nějaký čas různým lidem, jiní zas budou mít proti ní námitky.

Ale je potřeba prostě to vzít vážně, je to určitá koncepce, která interpretuje smysl dějin. A to je to, co jaksi je cílem, kam chceme dojít, kam se chceme dostat. To jest dějiny nemusí být chápány jako něco zcela bezsmyslného, zcela nahodilého ve všech těch bodech, kde se děje něco nového. A můžeme mluvit o smyslu dějin. Naproti tomu, to jest ne, že my osmyslujeme, že dáváme smysl dějinám nebo dáváme smysl svému životu, nýbrž že tu jakýsi smysl je, ať chceme nebo nechceme, dobrý nebo

špatný. Tedy to je jakési vyčištění pole jenom. Toto není žádné tvrzení. To je jakési nová konstrukce lešení, které nám chce umožnit, abychom se opravdu dostali všude na tu budovu. Protože jinak lézt po fasádě je dosti nebezpečné, takže my si uděláme jakési lešení a teď uvidíme zblízka, jestli tohle funguje, nebo ne, jestli to lešení není postavené špatně, že někde se přidruží k fasádě nebo něco takového. A není to nic víc než lešení. Toto je určitý soubor jakýchsi předpokladů a teď má být vyzkoušeno, jestli k něčemu vedou, nebo ne.

Já jsem to chtěl jen trošičku konkretizovat, hlavně proto, aby bylo jasno, co to znamená, že čas přichází z budoucnosti do minulosti a je strukturovaný. Toto to může znamenat. Jestli je to chyba nebo ne, to se musí prokázat, ale verš 7 je prostě jen staromilský.

Ockham, který žil na konci středověku, měl formuli, která se užívala v renesanci, v reformaci i na počátku novodobého rozvoje věd. Ta zásada zněla latinsky: *Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem*. Že jsoucna nesmějí být rozmnožována nad nezbytnost.

Této zásady se užívalo všude tam, kde třeba vitalisté začali vykládat, že když je nám jasné, co jsou atomy a molekuly – ač tam žádný život není, naprosto přesně víme, jak slučovat dva atomy vodíku a jeden atom kyslíku a dostaneme vodu, a tak dále síru a uhlík – tak je otázka, jak to, že někdy tady máme jakési divné útvary. Nejsou to sloučeniny, není to roztok, není to směs, je to takové divné a vypadá to, že to žije. Zvířata, rostliny. Je to komplikované, nemůžeme to analyzovat jednoduše jako chemickou skladbu, protože tam jsou různé sloučeniny v tom.

Aby udrželi ten redukcionistický pohled na atomy a molekuly, vědci, kteří se zabývali živými bytostmi, si vymysleli takzvanou „životní sílu“, *vis vitalis*. Od té doby se tomu říkalo vitalismus a tento vitalismus v podobě neovitalismu ožil ke konci minulého století. K těm neovitalistům patří třeba Driesch nebo Bergson a podobně. To už je starší a ta *vis vitalis* byl pokus to vyložit. Mělo to znamenat, že organické sloučeniny nemohou být vytvořeny uměle v laboratoři, nýbrž je k tomu potřeba té *vis vitalis*, té životní síly. Byl to obrovský poprask, když se podařilo poprvé vytvořit organickou látku, močovinu.

Tedy protiargument proti zavádění této nové skutečnosti, té *vis vitalis*, jakési nové formy energie, se formuloval takto: nesmíme vynalézat nová jsoucna nad nezbytnost. A přesvědčení, že to není nezbytnost, že žádnou *vis vitalis* nepotřebujeme, protože nemáme ještě s chemií dost znalostí. Založíme organickou chemii a budeme teď uměle vytvářet organické sloučeniny a dříve nebo později vytvoříme i buňku.

Přesvědčení, že nepotřebujeme žádnou *vis vitalis*, má zase jinou chybu: že to všechno vyložíme z chemie, což se asi nepodaří nikdy. Což ale zase neznamená, že budeme potřebovat *vis vitalis*. Budeme potřebovat něco jiného. Já jsem to uvedl jako příklad toho, že existuje jakási stará tradice, že se nemají vymýšlet jsoucna. Zdálo by se, že já jsem tady teď předložil myšlenku, která na takovém vymýšlení spočívá. Sice ne jsoucna – na tolik už budu opatrný, že nebudu říkat, že to jsou jsoucna, protože budu říkat, že to jsou nepředmětné skutečnosti, čili jsou to „nejsoucna“. Ale ta nejsoucna teda jsou skutečná, nikoliv že nejsou ničím. Jsou to nepředmětné skutečnosti. Ale ten argument platí stejně: i když jsem nevymyslel jsoucna, tak jsem si vymyslel nejsoucna a udělal jsem to *praeter necessitatem*.

Podle mého soudu nejde o vymýšlení *praeter necessitatem*, nýbrž právě pod tlakem nezbytnosti. Bez nějakého poukazu na budoucnost, která přichází strukturovaná z nepředmětné skutečnosti, které ještě nikde nemohou být prostě jen konstatovány, nýbrž útočí jaksí na nás a teprve skrze naše odpovědi se stávají těmi předmětnými skutečnostmi.

Podle mého soudu je to interpretační nezbytnost. Ty nepředmětné skutečnosti, ta takzvaná nejsoucna – skutečná nejsoucna nebo nejsoucí skutečnosti – jsou nezbytné pro každý takový výklad fenoménů, který je chce jednak registrovat v úplnosti (nic z nich nevypouštět, to je to, co Teilhard říkal „všechny fenomény“, nenechávat některé fenomény stranou) a za druhé vyložit je v úplnosti (to je zase to, co Teilhard říkal „celý fenomén“). Pouze fenomén a celý fenomén.

Tedy podle mého soudu je toto způsob, jak být práv fenoménům, fenomenální stránce skutečnosti, v celém jejím rozsahu, aniž bychom redukcionistickým způsobem některé stránky fenomenální skutečnosti, skutečnosti fenoménů, prostě potlačovali nebo zapírali.

Ve vztahu k dosavadním tradicím je třeba si položit otázku, jakým způsobem máme dočasně hovořit o těchto nepředmětných skutečnostech, o těchto nepředmětných výzvách. Bída situace, v níž jsme, je, že my to zatím nedokážeme – copak mluvit, ale my zejména nedokážeme systematicky a principiálně myslet nepředmětně. Tedy jakmile budeme mluvit o nepředmětných skutečnostech, tak my vždycky budeme mít tendenci, i když řekneme to slovo „nepředmětný“, tak je myslet předmětně. To je to nebezpečí, které ovšem bude trvat nějaký čas. A teď nějaký čas tedy se musíme učit mluvit o tom tak, aby nebylo nezbytné vždy znovu říkat: „Ale nepředmětně, ale nepředmětně.“ Pořád připomínat, že z toho nesmíme dělat jsoucna.

Tedy to je otázka odborné práce filozofické, neboť každý filozof je vázán svou dobou, vyrůstá ze své doby do té míry, že je v ní až po krk nebo možná až po vrch hlavy. Je ponořen do toho zpředmětnujícího myšlení. Takže jenom ve výjimečných chvílích se vytrhne a jaksi uvědomí si plně, že nesmí, a jinak to má tendenci stále do toho padat zpátky. To je záležitost vnitřní jakési řehole. Je potřeba tady vyjasnit, co se dá, a teď se toho držet jak klíště. Nepouštět to myšlení, aby si šlo svými vyšlapanými cestami.

To je první věc. A druhá věc je, jak vůbec přesvědčit ty druhé. Já mám potíž s tím, jak vám to mám vyložit, protože nemohu očekávat žádnou připravenost. A tím hůř by to bylo u těch, kdo nechtějí studovat filosofii. Kdo jsou pod vlivem, aniž by to věděli, jsou pod vlivem osvícenství nebo pod vlivem ještě té novodobé důvěry ve vědu, nebo ještě té předosvětské skepse, z které ta osvětská vyrostla. Prostě mezi lidmi je plno předsudků, které jsou zakotveny ve starých filosofích. Přijdete s novou filosofií a prostě všechno se v lidech brání. Toto je také praktický problém.

Jednak jak sám každý z nás se musí udržet u toho nového způsobu, jednak jak přesvědčit ty druhé, že pomalu si musejí zvykat na něco jiného. Protože my víme, že ta dosavadní tradice nefunguje, nebo nefunguje dostatečně.

Kde je tahle otázka nebo ten problém nejvíc exponován? Tam, kde se mluví o normách. V podstatě ty výzvy jsou něco jako hodnoty nebo normy. My ovšem tradičně hodnoty i normy chápeme předmětně. Norma je něco, co se dá vypožarovat, a tak dále. Hodnoty v tradiční verzi filosofie, to jsou jakési oživené platónské ideje. Je to něco, co prostě platí a co se jenom jaksi v té historii a ve společnosti a v životě jednotlivce zčásti realizuje. Tato představa je nepřiměřená a neudržitelná. My se nemůžeme vracet k Platónovi, protože on právě ty ideje chápal jako jsoucna. Jako pravá jsoucna. To je ta pravá skutečnost. U platónských idejí naprosto chybí to, že jsou to výzvy. Tam musí přijít jedině ten božský řemeslník, a ten potom je bere, ony jsou naprosto neutrální, chovají se naprosto pasivně, jsou, co jsou. Ony nemají žádnou tendenci.

Platónova pravá skutečnost neposílá filosofa zpátky do té jeskyně. Ale filosof tam jde, buď je tam stáhnut za nohy tou společností, která ví, že potřebuje mít filosofy jako nejlepší státníky, nejlepší vládcy, a tak je vychovává, pečuje o ně, pak je pošle, aby vylezli z té jeskyně, a když se tam dost nakoukají, tak si je stáhne zpátky a dá jim ten úřad toho vládce. Anebo, to je druhá možnost, tu první

možnost vlastně líčí Platón až později, ale přímo v souvislosti s tou jeskyní tam uvádí jakýsi soucit. Že ten filosof prostě zalituje, jak on tam tak krásně teď vidí všechno a nic nepotřebuje už, jenom hledí na tu krásu, a teď zalituje, že to ti druzí nevidí, a tak tam sleze dolů, aby jim to řekl. Toho filosofa tam neposílá žádná idea, žádná pravda, žádná pravá skutečnost ho neposílá. To je prostě buď jeho sentiment, anebo společenská nutnost.

To je to, co se pokusil potom reformovat Rádl, když na konci Útěchy, to myslím jsem zmiňoval, na konci Útěchy tam mluví o tom loupežníku, který je z té staré loupežnické rodiny, nikdy mu na mysl nepřišlo, že by mohl dělat něco jiného než loupit, olupovat lidi, a dokonce možná i někoho zabil. A jednoho krásného dne z ničeho nic, říká Rádl, z ničeho nic ho napadlo, že to je vlastně hanba.

Všimněte si, jak my jsme už navyklí, že jak ho to mohlo napadnout. Přece ten loupežník nechodil do nedělní školy nebo neměl nějakého dědečka z jiné strany své než loupežnické, který by mu řekl, že by to vlastně neměl dělat, nebo neměl nějakého dobrého učitele, který mu to řekl. Odkud to mohl vědět? My si nedovedeme představit, že ho z ničeho nic napadlo, že to je hanba. A hanba, jak to hanba? On prostě jenom viděl, že třeba byl líný loupit, to je možné. Zdálo se mu to nudné nebo nebezpečné v jistém věku nebo něco takového. Ne. Z ničeho nic ho napadlo, že to je hanba. To jest, že se to nemá. A k tomu: z ničeho nic ho to napadlo. A teď tam Rádl říká: a třeba ho to ani nenapadlo. Ale mělo ho to napadnout. To byla idea.

Tedy idea není to, co je, co je ta pravá skutečnost. Ale je to to, co nás má napadnout. A když nás to nenapadne, škoda. Mělo nás to napadnout. Je to něco významného. Ale není to náš produkt. Ono nás to mělo napadnout, to znamená, mělo to padnout na nás. Ne, že si to vymýšlíme. Nápad, to je to, co padne na nás. Mělo nás to napadnout. A to je příklad toho, co to je to, co má být, na rozdíl od toho, co jest.

Na tohle navázal Patočka takovým abstraktním způsobem, ale z takové nějaké zásadní jakoby nejistoty, takže to nedotáhl moc daleko, ale doporučuji vaší pozornosti jeho čtyři nebo pět textů z toho období negativního platonismu. Upozorňuji zároveň na to – mluvil jsem někdy o tom? Taky ne, to je správné, já už jsem někdy nejistý. Víte, že v obnovených Vahách teď vyšla Patočkova knížečka, která se jmenuje Negativní platonismus. Ale v tom jenom ta krátká práce patří do negativního platonismu. To je prostě skandální způsob, jakým se vydávají, respektive nevydávají Patočkovy spisy. Je na to extra oddělení ve Filosofickém ústavu, je za to placeno několik lidí, dokonce dostali grant, druhý grant, a dosud nevyšla jediná věc kritického vydání, a to, co vyšlo, je vydáváno blbě.

Například tato malá knížečka se jmenuje Negativní platonismus, ale z těch čtyř až pěti textů k negativnímu platonismu je tam jenom jedna. Je uvedena na začátek. A potom tam je text o Rádlovi. Je to nazváno, že to je o Rádlovi, o Rádlovi tam takřka nic není. Chybí tomu prvních čtrnáct stránek, to se ztratilo někde, asi se to zatopilo nebo něco takového. Patočka byl, to je třeba přiznat, neurvalý v tom, jak jednal se svými texty. A to jsou ovšem texty, které o několik let předcházejí tomu období negativního platonismu. Nemělo to nikdy být spojeno. Anebo přinejmenším tam mělo být řečeno, z jakého přibližně období to je. Určit to je věcí odborníků, ale kdo má tuto povinnost jiný než ten, kdo to vydává vědecky v Akademii? Čili tam měli říct aspoň to, že to psal Patočka v reakci na Rádlovu *Útěchu z filosofie*, že se vlastně vyrovnává tímto způsobem s Rádlem. Prvních čtrnáct stránek je ztraceno. To ostatní tam je, je to dlouhá věc, ale je to někdy z takového sedmačtyřicátého nebo osmačtyřicátého roku. To byl ještě Patočka pracovníkem ústavu TGM.

Naopak teprve, když ho vyrazili z fakulty, když ho dokonce... přesně ovšem nevyrazili, ale končila mu jeho práce. Patočka, uvažte, že byl docent, neplacený soukromý docent před válkou a po válce znova, protože nevstoupil do partaje nebo ani nenaznačoval, že by třeba mohl vstoupit, tak nebyl jmenován

profesorem. Zůstal soukromým docentem, neplaceným docentem, který dostával plat asi jako naši externisti tady.

On se musel živit jinak. Ze začátku byl na nějaké škole, potom v knihovně ústavu TGM a tam dělal nějaké věci, teď koukám, aby mi něco nevypadlo, například se tam zabýval v té poslední fázi polemickými spisy Masarykovými a napsal k tomu takovou malou, velmi hezkou studii, kterou jsme chtěli vydat v osmašedesátém, devětašedesátém roce, a Patočka to zablokoval, protože se tam navrátil, který mu strašně vyčítal, že připustil jako člen redakční rady, že vyšel jako první svazek Vah, že vyšel Rádl, Útěcha z filosofie, a to bez jeho požehnání.

Navrátil si na to dělal nároky, protože to je on, který přišel v posledních dnech nebo týdnech... v únoru, v březnu... ne, dříve... to nevím přesně. V únoru Rádl zemřel a on pár týdnů předtím za ním přišel a Rádl mu tuto knížečku dal, aby se na ni podíval.

Ta knížečka byla zčásti... já ji teď viděl nedávno, takže už vím, jak to vypadá... zčásti psal to všechno tužkou, jenomže jedna z dcer, myslíš... obě už zemřely, není možno se teď na to ptát a tehdy nemělo to velký smysl, takže tím se to neobjasnilo... prostě někdo část z toho přepsal už na stroji, takže ten rukopis vypadá tak, že jsou tam části přepsané na stroji, do toho jsou ještě Rádlovy vpisky a mezitím jsou listy psané jenom tužkou.

Rádl to skutečně psal v posteli zřejmě většinou, protože sice chodil denně, za pěkných dnů chodil na krátké procházky do parku, ale jinak musel ležet. V této situaci to psal.

Předal to Navrátilovi, Navrátil si na to dělal nároky, poněvadž také první vydání vyšlo s jeho doslovem, ale Navrátil odňal souhlas s tím, že začnou vycházet Masarykovy spisy, ač byl tehdy... myslím, že předsedou, ale každopádně členem toho kuratoria, které se obnovilo v tom osmašedesátém roce pro vydávání.

Měl jakési podmínky, že nejdříve dostane od státu peníze, potom že bude obnovený ústav TGM, potom že se na tom bude podílet pár pracovníků a pak teprve že začnou vycházet ty spisy Masarykovy. A když jsme na nich chtěli, aby dal souhlas k vydání několika věcí, které už vyšly, jenom k novému vydání, aby se využilo té chvíle, poněvadž jsme věděli, že to bude trvat krátkou dobu, tak on odmítl ten souhlas. A protože dispoziční právo měl ústav TGM, respektive to kuratorium, tak nebylo možno... tak jsem se ho pro jistotu na Rádla vůbec neptal.

Mladá fronta uzavřela dohodu s jeho dcerami, oběma, které s tím souhlasily, a my jsme se pro jistotu neptali, jestli Navrátil má, nebo nemá dispoziční právo. Navrátil byl uražený. Dneska například podobně nemůžeme postupovat v případě Kozáka. Kozák nemůže vycházet. Já jsem se o to snažil, protože dvě rodiny jsou rozhádaný tak, že když souhlasí jedna, nesouhlasí druhá. A bylo to málo platné, to jediné přes soud... no oni nerozhodnou, takže Kozák nemůže vycházet, až bude padesát let po smrti. To jsou neuvěřitelné věci.

Tak tady to jsou příbuzní, tam to jsou cizí lidi vlastně, Navrátil byl jenom žák Rádla. To je dobré vědět. Ono to vypadá, jako že to nepatří k filozofii, ale to je dobré vědět.

Prostě my jsme nemohli vydat polemické spisy, které jsou velmi zajímavé, to se týká toho Hilsnera, nemohli jsme je vydat s tou Patočkovou studií... to není doslov, to je studie, důkladná studie, poprvé u nás udělaná. My jsme to nemohli vydat, protože Patočka zapřel, že to má. Přesně řečeno on říkal pravdu, Patočka vždycky říkal pravdu, ale zařídil, aby mohl říkat pravdu, a přitom to nebyla pravda.

To je: předal Zumrovi text té svojí studie. Zumr, dobře poučen, říkal, že neví, kde to je. Patočka řekl, že to nemá, což skutečně neměl, a tudíž jsme to nemohli vydat. Teď to doufám vyjde.

Tedy jenom z ohledu na Navrátila, který byl strašně načuřený, že jsme vydali toho Rádla. A my jsme ho vydali skutečně jenom z nouze, protože měl první vyjít Jaspers, Otázka viny. To bylo tak špatně přeložené, že tenkrát v té ediční radě, kde seděl Patočka, Kosík, Zumr a já, a všem třem těm pánům to bylo úplně šmafu. Já jsem si to přečetl a řekl jsem: „Takhle to vyjít nemůže.“ První věc, co od Jasperse vyjde v knižnici... něco málo vyšlo v šestačtyřicátém roce v Listech, jenom ve svazku věnovaném existencialismu, tam vyšlo něco z Heideggera, něco také z Jasperse.

Tohle bylo tak špatně přeložené, že jsem to zablokoval. Jenomže jednak to byl zavedený překladatel, který ale potom si zřejmě pospíšil a asi za čtrnáct dní to přinesl ve slušném překladu. Není dobrý moc, ale je přece jenom neskonale lepší než ten původní. To bylo tak zhajdákaný v tom prvním, že to byla ostuda.

No a teď ale tlak byl, že samozřejmě to ještě bylo plánované hospodářství a formátová redaktorka říkala: „No jo, ale když nedáme do tisku nic, my budeme platit penále, že jim nedáme práci. Vypadlo to, tak tam dáme Rádla, Útěchu z filosofie.“ No tak samozřejmě, aby pánové se příliš nenamáhali, tak s tím souhlasili. No a tím pádem vyšel Rádl jako první. Ale to je čistě z nouze, že bylo třeba té tiskárně něco dát, poněvadž dohoda byla, že se tam něco dá, a oni by si skutečně počítali nějaké penále. Tak takhle to vypadá s tím, že vyšel první Rádl.

Patočka sám na Rádla reagoval. Rádl pro něj byl dost velkou takovou... no ne obsesí, obsesí to bohužel nebyl... bylo by bývalo lépe, kdyby byl. Patočka potom o té obci otřesených pak psal. Nebylo by špatné, kdyby tam do ní patřil už Rádl zásluhou Rádlovy Útěchy.

Nicméně v těch svízelných letech, kdy ústav byl zlikvidován, Patočka ztratil práci a vypadalo to, že podobně jako za války bude muset dělat manuálně někam... a to chvíli trvalo, potom Chlup, protože to byl kolega z gymnázia, kde byl Patočkův otec ředitelem, tak Otakar Chlup, akademik, ho vzal jako velmi prostého, obyčejného pracovníka do Pedagogického ústavu.

Tak než se tohle vyřešilo, tak Patočka pod vlivem té tíhy situace, kdy měl tři malé děti a nevěděl, jestli je uživí, tak najednou na něj začala doléhat... to trvá v situaci vždycky, to je doklad toho, jak situace vždycky je také plná výzev, to je jenom doklad. Tak najednou ten Rádl s celou tou koncepcí toho negativního chápání ideí jako nejsoucen, jako něčeho, co má být, ale není, není to dáno ještě, není to hotové jsoucno, tak to na něj najednou promluvílo způsobem, který Patočka ihned zhodnotil tím, že napsal několik článků z období negativního platonismu. Situace se trošku vylepšila, ukázalo se, že mladí marxisté z Filosofického ústavu mají eminentní zájem Patočku přetáhnout z jednoho ústavu Akademie – to už bylo proraženo, že byl v jednom ústavu Akademie – tak ho přetáhnout do jiného ústavu, tedy do Filosofického, z Pedagogického ústavu. Ukázalo se, že je neschůdné udělat to s ním jako s filosofem, ale ukázalo se schůdným, že ho tam vzali jako pracovníka edičního oddělení.

Patočka pak spolupracoval s nakladatelstvím Akademie a byl takovým kontaktním důstojníkem mezi ústavem a redakcí, která jednak vydávala časopisy a jednak filosofické knihy. Například Hegela nebo Aristotela, víte, že tam Akademie vydala celé Organon. Na tom měl Patočka lví podíl, že to opravoval, a zablokoval Křížův překlad Fyziky, který je ještě snad horší než ta Metafyzika, je-li to možné.

Potom dával trochu snesitelnou podobu té hegelovské, těm Dějinám filosofie v některých svazcích, a sám přeložil Fenomenologii ducha. Mimochodem pro Odeon přeložil Hegelovu Estetiku. Takže to byla doba, kdy se v ústavu zabýval Hegelem, protože to by bylo dlouhé vyprávění. Měl na mysli svůj velký cíl, který mu dal jako úkol Husserl, než umřel. Doufal, že Patočka udělá něco pro to, aby se fenomenologie vrátila zase do své rodné země, čímž rozuměl Moravu. No a Morava a Čechy, to je blízko, tak Patočka to tlačil do Čech, do Filosofického ústavu. Tam to moc nešlo, takže to musel

trošičku kombinovat s Heideggerem. Takže Patočka takhle vyrobil několik heideggero-marxistů ve Filosofickém ústavu.

Nicméně podařilo se skutečně, tenhle nadlidský úkol se mu podařil, takže dneska tady máme fenomenologii. Nebýt Patočky, tak bychom samozřejmě teď začínali. A to už tady máme. Je to trošičku taková sekta, ale přece jenom tady něco funguje. Nebo byla to sekta, teď už jsou tady noví, mladší, je to trošku jinak.

Jiný hlas: V které době se udál ten přestup? Jako abych si udělal časový rámeček.

Na přelomu padesátých a šedesátých let. Myslím, že to bylo začátkem jednašedesátého roku, ale nejsem si přesně jistý. Někdy v té době. Ale jednalo se delší dobu, čili jednalo se už... vlastně to začalo po XX. sjezdu, to znamená padesátý šestý rok. Tenkrát XX. sjezd v Sovětském svazu pro československé filosofy znamenal veliký otřes. Myslím, že k tomu přechodu došlo za Riegra, to znamená dřív. To znamená, že to muselo být někdy padesát sedm nebo padesát osm. Někde v této době.

Totíž za Riegra, protože v té době, padesát sedm, padesát osm, tady byla první vzpoura marxistických filosofů, kdy se odvíjela velká diskuse o marxismu v Literárních novinách a kdy tam lidé jako Kosík, Sviták, Kalivoda – to byli ti hlavní bojovníci za reformu ve filosofii – měli své články. Byly tam také články proti a potom to celé bylo zastaveno. Bylo to po maďarských událostech, kdy byla strana znejistěna, celý ten komunistický svět měl své problémy a nechal tohle být. Tak se to pak muselo zvládnout a byl povolán znovu, podruhé, Kolman do Prahy. Stal se ředitelem Filosofického ústavu. To bylo už po Riegrově smrti a po krátké době funkce ředitele Ludvíka Svobody, který byl zase poslán jako diplomat do Švýcarska.

Byl povolán Kolman za ředitele ústavu a filosofové, asi ze dvou třetin Filosofického ústavu, všechny výrazné postavy, byli posláni takzvaně na praxi. Kosík byl, nemýlím-li se, v jatkách... Sviták byl v ČKD, nebo Sviták byl na jatkách a Kosík byl v ČKD a Machovec byl někde v ústecké chemičce a tak dále. Takhle je rozmístili. Tam se stali stranickými tajemníky těch velkých továren nebo podniků a měli tam přijít k rozumu tím stykem s praxí. Tenkrát se na to ještě věřilo.

Byl povolán Kolman. To rozeslání filosofů mělo usnadnit provedení reformy ústavu a Kolman ji provedl tak, že se s Kosíkem sblížil, jezdil všude po světě a představoval ho v cizině. Vydržel až do šedesátého osmého roku, kdy byl teprve po invazi znovu odvolán do Sovětského svazu. Ale on už tam nejel, nýbrž zmizel na Západ za svou dcerou a svým zetěm do Švédska. V této době tam Patočka fungoval jako jediný člověk, od kterého se ti mladí filosofové mohli něčemu naučit.

Pro ten negativní platonismus to mělo negativní důsledky, protože Patočka tohoto projektu nechal, zcela už se k tomu nevracel a pracoval na tom převedení marxistů na ten heideggero-marxismus. Takže je to jenom takový dočasný úlet, dočasný pokus podmíněný situací. Podle mého soudu je to nejvýznamnější Patočkův systematický pokus vůbec, který nebyl dokončen, ale podle mého soudu by měl být dokončen. Mě to oslovilo z celého Patočky nejvíc, a proto o tom takhle hovořím. Samozřejmě také proto, že to je navázání – nepřiznané ovšem – navázání na Rádla. Protože skutečně ten závěr *Útěchy z filosofie*, kde se říká, že ve vzpomínce na Platóna by chtěl vyprávět dva příběhy, jakési obrázky idejí, jak si to představuje – tedy ve vzpomínce na Platóna znamená proti Platónovi – tak na to Patočka navazoval tím negativním platonismem.

To slovo „negativní“ bylo trochu pod vlivem té frankfurtské školy, Adorna, Horkheimera, negativní dialektika a tak dále. V té době se o tom začalo mluvit a psát, takže to slovo má také jiný rodokmen. Ale ta myšlenka sama je určitě... Já jsem to tvrdil dvakrát písemně a nikdo se nepokusil to vyvrátit,

takže jsem zatím pán. Než mě někdo vyvrátí, pochopitelně, to trvá vždycky jenom krátkou dobu, ale zatím se o to nikdo nepokusil. Je to prostě jasná linie. Tím pádem se Patočka částečně, jedním svým obdobím, zařadil do české filosofie, do toho zvláštního proudu, který začíná někde Palackým, *Krásovědou* – kterou doporučuji vaší pozornosti, to je nesmírně zajímavá studie mladého Palackého, který v té době byl ještě hodně hegelián. Ta studie je důležitá proto, že on tam poprvé v české literatuře, pokud je mi známo, v české filosofické literatuře, užívá termín „nepředmět“. Takže to je dobré české, tradiční české slovo. Vypadá to jako něco nového, ale je to z neznalosti. Tedy...

A na toho navazuje potom Masaryk a jeho žáci, mezi něž patří ten Rádl jako hlavní, a na Rádla v této krátké poměrně epizodě, asi čtyři roky trvající, toho negativního platonismu navazuje Patočka. Čili v mém soudu to je jedna ze zajímavých linií českého myšlení minulého a tohoto století.

Kolik mám ještě času? Ještě máme chvíli, ještě pět minut.

Já jsem chtěl mluvit o těch normách. To je asi trochu přehnané teď něco začínat, tak já bych řekl jenom to nejjednodušší. Ať jsme u Patočky, tak bych vám připomněl jednu historii z Patočkových výsledků po začátku Charty. Patočka byl tehdy na výsledcích každou chvíli a zejména potom ke konci, když byl přijat holandským ministrem zahraničí, tak potom to byla dlouhá, únavná a vyčerpávající čísla, že Patočka to nakonec nepřežil.

Na jednom z těch výsledků – Patočka to potom líčil, když jsme za ním přišli, s takovým humorem – jako že tam udělal takovou malou univerzitu těm estébákům. Oni mu říkali: „Jakým právem si chartisté a zejména vy tři mluvčí osobujete právo mluvit za celý národ, když vašich pár...“ a tehdy to bylo těch pár stovek, „...představuje naprosto zanedbatelnou menšinu?“ A Patočka říká: „Víte, pánové, slyšeli jste někdy o Gaussově křivce?“ Oni neslyšeli, on říká: „To je jednoduché, já vám to namaluju.“ A teď jim to tam na stole namaloval při výslechu. Říkal: „Gaussova křivka, to je takováhle křivka,“ a teď jim tam namaloval ten zvon. „A to je křivka výskytu nějakých organismů nebo nějakých útvarů, které nejsou naprosto stereotypně stejné, nýbrž mají jakési odchylky. Ty odchylky vždycky je možno znázornit právě tak, že je na jednom konci, kam ty odchylky jdou, i na druhém konci, to se takhle snižuje, až je to nula. Naprostá většina obyvatel představuje ten vrchol křivky.“

A vy se mě ptáte, jak já, který patřím tadyhle úplně někde k té nule s těma dvěma, třema lidmi, jak můžu mít jakýkoliv význam ve vztahu k téhle křivce, o kterou vy se zajímáte. Já bych vás chtěl upozornit, že tato křivka není stabilní, nýbrž že se vždycky pohybuje některým směrem. Je těžko odhadnout někdy kterým, jestli tímhle směrem, nebo tímhle směrem. Ale připusťte, když to neumím vyložit, že by se mohlo stát, že se to bude pohybovat tímto směrem, kde jsme teď my. To znamená, že za nějaký čas se tento vrchol přesune tam, kde my jsme teď, a my už teď ho můžeme reprezentovat.“

Tento výklad říká něco velmi důležitého. Na něm se dá vyložit, že když se mluví o normách, tak to má dvojí možný význam. Jeden ten význam je odvozován z normality ve smyslu průměru. Normální je nechodit na filozofické přednášky na filozofickou fakultu. Většina lidí tam nechodí, vy jste nějakí ti extrém. Normální je nehrát celý život na housle, jako třeba Suk nebo jeho dědeček na cello. To není normální. Normální není umět sedm jazyků, většinou lidi se spokojí s jedním. A tak dále. Prostě normální není malovat... to je málo, malovat, taky něco dělat, ne? A tak, to je jeden význam slova normalita. Tedy se odvozuje od průměru.

A potom tady jsou ty extravagantní lidi, kteří patří k nějakému tomuhle okraji. Co do počtu a co do voleb naprosto bezvýznamnému, ale kteří odhadují, kterým směrem půjde vývoj. To je dost špatně řečeno, bohužel jsem tím determinován, jak to vykládal Patočka. Pochopitelně ono nejde, kterým směrem půjde on, nějaký neosobní vývoj, to jest nějaký trend. Jde o něco jiného, to si řekneme hned.

Ale jde o to vědět, že nikdy pro budoucnost společnosti není rozhodující průměr. Většina nemá pro budoucnost nějaké společnosti rozhodující pozitivní význam. Většina udržuje určitou úroveň, v nejlepším případě, ale nezvyšuje ji. Aby úroveň společnosti byla zvýšena, tak je zapotřebí takzvané elity.

Ted' jde o to, jaká ta elita je. Někdy ta elita je hrozná, někdy je velice dobrá. Důležité je, že elita – to slovo je od *eligo*, což jest vybírám – z jakéhosi počtu vyberu jenom několik. Ted' jde o to, jaké jsou parametry toho vybírání. Ono je to ve společnosti tak, že ta elita se vlastně do jisté míry vybírá sama a taky podle toho to většinou vypadá. Takže dneska máme například novou elitu, to jest kapitalisty. To tady nebylo, to bylo odbouráno a byla tady elita stranických a státních funkcionářů. Tak o tom nemusíme ztrácet zbytečně čas, ale třeba ta kapitalistická elita se ted' rozhoduje sama o sobě.

Já jsem v jedné diskuzi si připomněl, že zatím není vidět jedna věc. My jsme tady v dějinách evropských měli taky už jednu elitu, to byla elita takzvaná feudální, elita šlechticů. Víte, to feudální, to je už pejorativní výraz, šlechtic to je výraz, který ukazuje na něco důležitého. Totiž každý šlechtic, slušný, pořádný šlechtic, nikoliv nějaká lapka, považoval své šlechtictví za závazek. Francouzi tomu dali výraz *noblesse oblige*. Pisatelé do literárních novin většinou neznají, nebo hodně z nich nezná, takže to nedávno jeden pisatel přeložil jako „noblesa zavazuje“. No možná, že to udělal naschvál, ale noblesa je *nobilitas*, to je šlechtictví, to jsou šlechtici. Že se tomu říká pak noblesa, to je odvozená věc.

Já bych rád viděl, jsou studie, že společnosti, které nivelizují své občany tak, že nejsou ani moc bohatí, ani chudí a všichni přibližně tak stejně, že jsou daleko méně výkonnými společnostmi a že teda vlastně i chudí jsou na tom v nivelizované společnosti hůř, než jsou na tom jako chudí v té společnosti, kde jsou velké sociální rozdíly. Nebudu se k tomu vyjadřovat, bylo by potřeba to analyzovat, jsou takové teorie. Kdysi dávno ten blázen na začátku středověku, v první polovině středověku, kdy prostě tady panoval děsivej zmatek, děsivej chaos po rozpadu říše římské a tak dál, kdy každý si dělal, co chtěl, a lidi si nebyli jistí životem. Prostě každý šlechtic, kterej vzal na sebe odpovědnost, že udělá pořádek, byl vítán. I když to byl třeba podivnej člověk, mohl to bejt bejvalej lapka, mohl to bejt bejvalej nějaký násilník a tak dál. Prostě když to uměl udržet, ten respekt, a udělal pořádek, tak všichni byli radši, než by museli každý den čekat, kde nějaká horda vodněkad' přijde, přepadne a ukradne jim všechno, co mají. Radši dávali tomu vlastnímu poplatky a tak dál.

Tedy tady v této nové situaci, kdy vlastně zavádíme něco, co už neexistovalo, co se třeba instalovalo znova, tak by se mělo rozšířit jakési heslo mezi těmi kapitalisty, že *noblesse oblige*, že bohatství zavazuje. A když se někdo toho bohatství domůže způsobem nečestným, praním špinavejch peněz a já nevím, nejrůznějšími jinými triky, podvody, ať už za pomoci státních úředníků nebo bez té pomoci, tak já vím, že je obtížné to zákonem stíhat. Já rozumím tomu, že ty zákony nemáme. Navíc kdyby se to hlasovalo, tak nedostaneme... poněvadž řada poslanců jsou spřáhnutí hlavně s těma kapitalistama. Takže těžko by se to asi prosazovalo, ale slušní kapitalisté by měli dát nějakým způsobem najevo, že se trochu štítěj těch neslušnejch. Tak jako kdysi prostě taky byli mezi šlechtici různí lapkové. Tak pokud tam ten král neudělal pořádek, že ho popravil, třeba takovýho lapku, i když to byl šlechtic, tak aspoň ti ostatní šlechtici prostě k němu nechodili na návštěvy. Třeba jenom takováhle jedna věc. Ovšem v tomhle zatím nevidím jediné znamení, že by se tady nějak začalo.